

O PAGINĂ DIN ISTORIA CENZURII IEȘENE - EDITAREA MANUALULUI DE ISTORIA MOLDOVEI AL LUI ION ALBINEȚ (1844 - 1845)

DE

VASILE CRISTIAN

Ion Albinet. Un prenume (Ion, atunci mai degrabă Iancu) banal, un nume pe potrivă, întrucâtva peiorativ, în general neglijat (subînțeles la finalul unor enumerări prin ș.a.), în bună măsură uitat, rostit de ieșenii care cunosc în orașul lor o altminteri frumoasă stradă Albinet. Numită astfel nu în cinstea profesorului de la Academia Mihăileană, ci pomindu-se de la familia acestuia, provenită probabil din Basarabia (nenumită încă astfel), așa cum pare să ne sugereze numele unui sat de lângă Drochia. Era alcătuită probabil din negustori ; la 1765, un Albinet aducea la Iași "holercă" din Țara Leșască. Născut în 1817, fiu de negustor sau preot (există două informații, care nu pot fi coroborate cu altele), oricum stipendist la Ghimnazia Vasiliană (unde a declarat, procedeu frecvent într-o perioadă când Starea Civilă era departe de a fi pusă la punct, o altă vârstă decât cea reală, probabil pentru a îndeplini condițiile pentru bursă), apoi la Academia Mihăileană, unde a devenit, din 1837, un fel de preparator (funcție inexistentă până atunci) al lui Gh. Săulescu, apoi asistentul acestuia (cu titlul de profesor însă), pentru ca în 1843 să-l întâlnim profesor de Istoria Patriei, primul la noi fără studii în străinătate. Începând din octombrie al acelui an a predat, înaintea lui M. Kogălniceanu, Istoria Patriei, dar, spre deosebire de acesta, la clasele gimnaziale și restrângându-se, pentru perioada de după întemeierea Moldovei, doar la istoria acesteia. Pentru necesități didactice a alcătuit un manual, la interesantele peripeții ale editării acestuia referindu-se materialul de față. Veniturile realizate i-au permis ca, încă în 1843, modestul profesor Albinet să se judece pentru arendarea a două moșii. Fără

a-l egală pe acela al unui Ion Ghica, salariul său era mare (peste 6000 de lei), suficient ca în momentul în care, îmbolnăvinduse, solicita Epitropiei să fie suplinit de Theodor Codrescu pe care se obliga să-l plătească cu o treime din leaşa proprie: probabil însă, dispunea atunci, în 1848, şi de veniturile internatului Academiei pe care îl "privatizase" în anul anterior. Informaţiile despre activitatea lui Albineţ în cele trei decenii următoare sunt disparate; îl întâlnim însă, constant şi meticolos, în diferite comisii de bacalaureat, alături de tinerii atunci Mihai Eminescu, A.D. Xenopol, Petru Poni. A rămas ca o mărturie, interesantă sub raport material şi psihologic, casa sa din str. Albineţ (nr. 6), care îl arată ca un om înstărit, probabil însă şi avar mare, cu câte patru ferestre pe latură, străduindu-se să întrebuinteze cât mai mult spaţiul (intrând chiar puţin pe trotuar), fără a urmări să-l înfrumuseţeze. Cum va fi arătat proprietarul ei nu ştim; nu ştim să existe nici un portret, iar în singurul document în care trebuia să i se prezinte "fizionomia", un paşaport, datele lipsesc, probabil pentru că acesta a fost ridicat de Theodor Codrescu¹.

Cu o viaţă care, atât cât o putem reconstitui, nu iese oricum din tipicul generaţiei intelectuale căreia îi aparţine, I. Albineţ rămâne, înainte de toate, autorul *Manualului de istoria Moldovei* (Iaşi, 1845). Alcătuirea acestuia a început sau cel puţin a fost pregătită din 1838, reprezentând principala sa preocupare, până la definitivarea lui. Apoi, tipărirea *Manualului* a constituit o interesantă experienţă pentru autor. Prin chiar caracterul lor, şcolile publice din Principate în perioada Regulamentului Organic aveau ca o menire esenţială să servească necesităţilor ordinii stabilite, educaţia elevilor trebuind să se realizeze tocmai în acest sens. Regulamentul şcolar muntean din 1832 prevedea că "cea mai cu deadinsul silinţă" a profesorilor "trebuie să aibă drept sfârşit a însufla şcolarilor cucernicia către cele sfinte, respectul către pravile şi către stăpânire, iubire de bună rânduială şi dragoste către patrie şi de a face dintr-înşii oameni de treabă şi cinstiţi mai înainte de a-i face învăţaţi"², prevederi care erau reluate şi în regulamentul similar moldovean din 1835³. Ordinea în care sunt expuse diferitele ţeluri ale învăţământului, chiar dacă ea putea fi dictată şi de considerente

¹ Am realizat o micromonografie *I. Albineţ în istoriografia paşoptistă*, Iaşi, Editura Universităţii "Al. I. Cuza", "Historica", 1986, 10 şi am pregătit o monografie mai amplă pentru un volum care s-ar putea să apară.

² V.A. Urechia, *Istoria Şcoalelor*, I, Bucureşti, 1984, p. 294.

³ *Ibidem*, p. 404.

de natură tactică, ni se pare revelatoare. De altfel, întâlnim o constantă grijă pentru ca, în materialele utilizate pentru lecții, profesorii "să nu zică ceva în contra religiei, a moralului și statului"⁴. Judecată din această perspectivă este deosebit de semnificativă atitudinea lui Mihail Sturdza față de *Manualul* lui Albinet, care, prin obiectul său, trebuia să-l pună în gardă. El este unul din cei mai culti oameni ai epocii, cu merite indiscutabile în promovarea culturii, îndeosebi a învățământului, dar este domnitor regulamentar. Trebuia să fie deci atent la manifestările spirituale - viața culturală suplinind, într-o asemenea situație, palida viață politică - , atât sub raportul implicațiilor interne, cât și, mai ales, externe. Când Kogălniceanu se pregătea să publice a sa *Histoire* din 1837 trebuia să-l asigure pe Mihail Sturdza că aceasta nu va conține nimic care ar putea dăuna raporturilor cu puterea suzerană și, mai ales, cu puterea protectoare. Aprobarea publicării *Manualului* lui Albinet, material oficial, ne oferă un caz cât se poate de interesant atât pentru publicarea cărții de istorie, cât și pentru înțelegerea unui moment-cheie din evoluția învățământului istoric⁵, acest exemplu fiind cel mai revelator din epocă, putând fi ilustrat cu informații de primă mână.

Într-o adresă din 20 iunie 1844 "Cătră cinstita Epitropie a învățăturilor publice". I. Albinet arăta, cu un scris foarte ordonat care pare să dezvăluie mulțumire și calm, că "după însărcinarea pusă asupra me" de aceasta "pentru a prelucra un manual de istoria Prințipatului Moldovei pentru tinerimea națională, jos iscălitul pregătind asemenea scriere plecat roagă ca să binevoiască potrivit regulamentului sholastic a o supune votării Sfatului academic, carele aprobând-o să se poată da lucrul mai în grabă pentru a ușura propunere unui asemenea obiect în shoalele Publice"⁶. Rezoluția Epitropiei pusă pe cerere, datată 24 iunie și iscălită de Asachi, dispune că "Sfatul academic va cerceta cu multă luare aminte această alcătuire de mare interes pentru români îndeobște", ultima subliniere fiind revelatoare pentru importanța pe care referendarul, el însuși cu preocupări istoriografice, o putea acorda unei asemenea scrieri, privită nu numai ca necesar instrument didactic de lucru. Revelatoare este, de asemenea pentru aprecierea valorilor în epocă, dispoziția ca "la această cercetare să se poftiască a să întruni cu

⁴ *Ibidem*, p. 294 și urm.

⁵ V. Cristian, *Contribuția istoriografiei la pregătirea ideologică a revoluției române de la 1848*, București, 1985, p. 149 și urm.

⁶ ASB, Fond M.C.I.P. Moldova, dosar 207 / 1844, f. 68.

mădulerile sfatului și d-lui M. Kogălniceanu a căruia socotință în ramul istoric, mai ales într-a patriei, este de mare preț"⁷. Autorul celor trei scrieri în franceză și germană publicate la Berlin în 1837, editorul "Daciei literare" și al "Arhivei Românești", temporarul profesor la Academia Mihăileană la Istorie Națională, curs inaugurat cu răsunătorul *Cuvânt pentru deschidere*, trebuia, la cei doar 27 de ani ai săi, să se bucure de un mare prestigiu în epocă, chiar în fața agăi Gh. Asachi, care putea să fi fost supărat de critica adusă la *Descrierea istorică a tabloului ce înfățișează pre Alexandru cel Bun* (de fapt numai a tabloului)⁸, dar nu-și putea manifesta oficial ranchiuna față de apreciatul tânăr. În consecință, se ia hotărârea "să se facă d-sale M. Kogălniceanu poftire când va sosi spre a fi față la sesia cea întâi când se va vota despre acest obiect"⁹. În acel moment, Kogălniceanu era, din mai multe motive, plecat în străinătate pentru trei luni. Interesant pentru noi este că el lăsase administrarea "Foi satești" lui T. Albinet¹⁰, care era, încă din 1840, de când nu mai lucrează ca secretar la Institutul Albinei¹¹, "întâiul secretar al acestei redacții", împuternicit să iscălească, în lipsa redactorului, toate hârtiile care se expediază de la cancelarie, după cum redactorul făcea cunoscut tuturor "instanțiilor"¹². După întoarcerea din străinătate, "cinstit D-sale maiorului M. Kogălniceanu", i se făcea cunoscut, la 20 octombrie 1844, că "dumnealui profesorul Ioan Albinet compund un manual de istoria Moldovei pentru a se paradosi în shoalele naționale au supus al său manuscript spre încuviințarea cinstitei Epitropii care au recomănduit-o cercetării Sfatului academic adăugând că întru asemenea obiect fiind opinia d-voastră de mare preț, să binevoiți a fi conlucrător la cercetare". Cunoscute fiind sentimentele lui Kogălniceanu față de un așezământ în care profesase¹³, invitația depășește cadrul strict protocolar. "Întru încredere de plecările

⁷ *Ibidem*.

⁸ "Dacia Literară", I, 1840, p. 102 și urm.

⁹ ASB, Fond M.C.I.P. Moldova, dosar 207 / 1844, f. 68.

¹⁰ "Foaie satească a Principatului Moldovei", VI, 1844, p. 88. Toader Albinet avea și el atunci, ca și fratele său, profesorul, rangul de stolnic. Ulterior va deveni agă, fiind în 1858, și "ceauș principal la Departamentul de Finans" ("Gazeta de Moldavia").

¹¹ "Albina Românească", XI, 1840, p. 321.

¹² "Foaie satească", II, 1840, p. 129.

¹³ În legăturile cu raporturile sale din 1843 - 1844 cu oficialitatea școlară, vezi V. Cristian, *Cursul de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu. Date noi și precizări*, AIIAI, IX, 1972, p. 261 - 273.

binevoitoare către cele folositoare luminării tinerimei, Sfatul vă pofteste a veni la Academie"¹⁴. Nu putem spune dacă această adresă a fost expediată sau nu. Scrisă îngrijit, fără aspect de ciornă, ea nu este însă semnată. Oricum, la 22 octombrie 1844, Kogălniceanu, acum opozant al regimului, prins prin viclesug, e închis la mănăstirea Râșca, cu indicația "cele mai de aproape privigheri"¹⁵. I. Albinet nu avea cum să nu cunoască această hotărâre, ce nu putea oricum să nu facă zgomot în mediul cultural al Iașilor; "Foaie sătească", unde fratele său era "întâi secretar", și-a continuat apariția până în 1851¹⁶. După ce așteptase trei luni reunirea Sfatului Academic, mai așteaptă câteva zile, după care consideră necesar (sau este sfătuit sau face să fie sfătuit) să se adreseze din nou pentru obținerea așteptatului aviz. "După rezoluția cinstitei Epitropii, având a să cerceta manualul de istoria Prințipatului Moldovei de către cinstitul sfat, plecat mă rog de a înainta asămîne lucrare voind a începe mai în grabă a ei tipărire" scrie el într-o cerere din 1 noiembrie 1844¹⁷ din care răzbate nerăbdarea, scrisul fiind oricum mai nervos. Chiar a doua zi, conducerea Sfatului, după ce constată, într-o formulare elegantă, că "d-lui maiorul M. Kogălniceanu este absent", hotărăște ca "spre a nu împiedica această lucrare folositoare nației se va pofti pe D-lui căm. G. Săulescu să cerceteze pomenitul manuscript împreună cu sfatul și să raportuiască de cele ce va lucra"¹⁸. Avem toate motivele (paleografice și logice) să credem că tot acum s-a adăugat, cu un alt scris, dar pentru a da un "plus" de legalitate hotărârii rezoluției de pe cererea din 20 iunie, prevederea ca: "pofindu-se totodată și pe D-lui căm. G. Săulescu ca unul ce au fost profesor de istorie să bine voiască a se împărtași de această tratație"¹⁹. Răbdarea lui Albinet avea să mai fie pusă la încercare, mai ales că "Albina Românească" anunțase punerea sub tipar a *Manualului*²⁰, ceea ce putuse determina un interes în cercurile apropiate. Analiza acestuia a durat aproape trei luni. Pentru publicare s-au mai adăugat însă alte câteva.

Aprobarea de către un for didactic a tipării unui manual este un lucru obișnuit. În Moldova regulamentară însă, ea trebuia

¹⁴ ASB, Fond M.C.I.P., Moldova, dosar 207 / 1844, f. 70.

¹⁵ Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. 1817 - 1891. Biobibliografie*, 1971, p. XXXVI.

¹⁶ *Bibliografia analitică a perioadelor românești*, vol. I, partea I, 1966, p. XVII.

¹⁷ ASB, Fond M.C.I.P. Moldova, dosar 207 / 1844, f. 69.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 68. Îscălesc Asachi ref(erendar), P. Câmpeanu, T. Stamati.

²⁰ "Albina Românească", XVI, p. 396.

obținută și de la un organ superior. Inexistentă până la ocupația rusă din 1828, cenzura a fost introdusă după un tipic experimentat deja în Rusia, începând din acest complex an 1812, pentru cărțile de politică și istorie, apropiere care este cât se poate de revelatoare. După 1832²¹, instituția devine o prezență constantă, amenințătoare, în Principate, acțiunea sa exercitându-se nu numai prin intermediul unei comisii speciale, conduse de cunoscutul "cinovnic" Procopie Florescu, ci și prin aceea a Mitropoliei sau Epitropiei școlilor, după cum uneori se considera necesar să se apeleze la Secretariatul de Stat și chiar la domnitor. Este și cazul *Manualului* lui Albineț.

La un anumit timp după ce solicitase din nou aprobarea Epitropiei (pe cererea sa nu apare ziua), acesta se adresează Secretariatului de Stat arătând că "voind a tipări cartea intitulată *Manualul Istoriei Principatului Moldovei* de la întemeierea ei până în zilele prea Înălțatului Domn Mihail Sturdza" roagă "de a o supune cenzurii, spre a se putea da la lumină"²². Rezoluția pusă pe cerere la 15 decembrie 1844 hotărăște că "D-lui spatarul Procopie Florescu"- cinovnicul deci și nu un simplu stolonacialnic - "va țenzura această carte observarisind cu strictete măsurile cerute de așezământ"²³. Probabil după o primă lectură a acestuia, Epitropia se adresează la 24 ianuarie 1845, direct domnitorului, solicitându-i aprobarea pentru tipărirea *Manualului*, ținând să-l prezinte pe mai puțin cunoscutul autor, "care după ce au săvârșit învățăturile cu laude și vrednicie s-au numit acum opt ani ca profesor la Academie de *istoria universală și a patriei* (subl.ns.), în desetima aceasta îndeletnicindu-se cu toată sârguința spre lucrarea *istoriei patriei*"²⁴. Animată de evidente bune intenții, Epitropia pornește de la o realitate, dar accentuează, pentru a-i conferi greutate, activitatea autorului ca profesor de istoria patriei. În 1837 - 1838, Albineț apare, conform unei dispoziții amintite, printre elevii trecuți în "clasul filosofiei"²⁵, unde probabil a asistat numai, întrucât nu este notat la nici un examen, spre deosebire de 1836, când este menționat printre "auditorii filosofiei"²⁶. În același an, academic, 1837 - 1838, el este "candidat" sau, mai explicit, "adjunt la clasul

²¹ Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, București, 1907, p.1 și urm.

²² *Ibidem*, II, p. 156.

²³ *Ibidem*, p. 157.

²⁴ ASB, Fond M.C.I.P. Moldova, dosar 207 (1844, f. 79).

²⁵ ASI, Fond Academia Mihăileană, dosar 3 / 1837, f. 42.

²⁶ *Ibidem*, dosar 1 / 1835, f. 1 v. ; dosar 1 / 1836, f.1 v.

pregătitor"²⁷ și, în această calitate, îl ajută pe Săulescu la predarea istoriei universale, așa cum rezultă din două chestionare destinate elevilor din clasele umanitare²⁸. O singură întrebare a acestora se referă la istoria Moldovei²⁹. În anul următor, I. Albinet apare ca profesor de "ritorică și hronologie"³⁰, post pe care îl deține și în continuare. În această calitate, el s-a preocupat totuși și de istoria românilor, printre manuscrisele sale din 1838, figurând și unul de *Istoria Moldovei*³¹, probabil o schiță a acesteia, pentru necesitățile didactice din acel moment, dar care putea să incite la alcătuirea acelui manual. Peste cinci ani, la 14 iunie 1843, Albinet arăta că a compus un "catehisis de istorie universală pentru clasele începătoare", o prescurtare de istoria universală pentru clasele colegiale, "după care autorul și propune această materie" - renunțase deci, fie și parțial, la manualul lui Săulescu, ce ieșea tocmai acum la pensie - și *Istoria Prințipatului Moldovei pe scurt*³². Ultimul manuscris nu putea figura atunci ca manual, dar el trebuia să fie întrebuințat în predarea acestei discipline, nou introduse, începând din toamna lui 1843, intitulată oficial "Istoria patriei",³³ I. Albinet fiind titular la clasa a V-a³⁴. De altfel, numai având această calitate, el putea oferi spre publicare un manual. La rândul său, date fiind elementele menționate, epitropia se putea considera îndreptățită să-l prezinte într-o astfel de lumină pe autor.

Mihail Sturdza însă nu era un naiv. Cunoștea valoarea istoriei ca argument - el însuși constituie o comisie, îndrumată de Asachi, pentru a-i întocmi un amplu, complicat și neverosimil arbore genealogic³⁵, după cum cunoștea implicațiile pe care referirile la trecut le pot avea asupra prezentului. În consecință, în rezoluția la menționata adresă a Epitropiei, el scria că "deși s-a cercetat de Sfatul Academic și s-a încuviințat de cenzură, se pune îndatorire și răspundere asupra zisului sfat ca prin pătrunzătoarea luare aminte să cerceteze cele scrise în pomenita istorie, ca să nu cuprinză în sine

²⁷ *Analele Parlamentare*, t. X, partea II, București, 1893, p. 233.

²⁸ ASI, Fond Academia Mihăileană, dosar 3 / 1837, f. 95 și 101.

²⁹ În legătură cu Imperiul otoman se întreba și "la ce an o fost supusă Moldova". (*Ibidem*, f. 95 v.).

³⁰ *Analele Parlamentare*, t. X, partea II, p. 563.

³¹ V.A. Urechia, *op. cit.*, II, p. 57.

³² *Ibidem*, p. 274.

³³ *Ibidem*, p. 264.

³⁴ *Ibidem*, p. 259.

³⁵ Rezultatele muncii acesteia, în care fantezia se îmbină cu date reale, sunt consemnate într-un voluminos dosar păstrat la ASB, Fond Manuscrise, 1364.

ceva nepotrivit poziției politicești a țării noastre"³⁶. Rezoluția este de o limpezime care nu mai necesită (după cum nu a mai necesitat nici atunci) comentarii. Sfatul a procedat la o nouă analiză³⁷, ca și cenzura, care se simte și ea copleșită de "îndatorire și răspundere". Cercetând "această carte a *Istoriei Moldovei* cuprinsă în una sută nouă zeci și șapte de file", cinovnicul cenzurii - iarăși, nu deci un simplu stolonacialnic - raporta în 15 februarie 1845 că "au scriesit de trei ori toate filele de la început și până la sfârșit", făcând "următoarele însemnări: *s-au cercetat de către mine spătarul Procopie Florescu, făcându-se îndreptări la cuvintele și frazurile ce s-au socotit nepotrivite împrejurărilor, fără însă a se sminti șirul istoriei*". Fraza, subliniată de autor, merită și aici subliniată și pentru felul în care cenzura înțelegea să trateze cartea de istorie, îndeosebi cea didactică. În continuare se arăta că "însă de vreme ce această carte cuprinde fapte istorice a căror acuratețe nu să cuvine cercetării, jos iscălitul cu cinste decladarisește D-sale vel Postelnic spre cea mai mare orânduire"³⁸. Prin rezoluția pusă pe acest raport, Secretarul de stat hotărăște ca, "fiindcă acest uvraj este o istorie clasică, prin anafora să se supue Înălțimii Sale cu socotința ca pentru verificare să se orânduiească spre cercetare comitetul academic"³⁹. Adresându-se domnitorului, vel postelnicul N. Mavrocordat arată referitor la "cartea intitulată Manualul Istoriei Principatului Moldovei de la întemeierea ei" - observăm o nouă formulare în raport cu cererea lui Albinet, nemaiaipărând în titlu precizarea că manualul merge până la zi, cum ar fi cerut-o și programa școlară - "înfățișată spre țenzurare de autorul ei", după cercetare i s-au făcut cuvenitele îndreptări în marginea dispozițiilor statornicite". Reluând o idee, Secretarul de stat arăta că "fiind însă că acest uvraj este o istorie clasică, jos iscălitul socotește că ar fi trebuință ca pentru verificația faptelor istoriei să se rânduiască spre luare aminte a Comitetului academic". În consecință, "jos iscălitul, supuind pe lângă această pomenită carte, plecat roagă pe Înălțimea Voastră ca să binevoiți a da desăvârșită hotărâre spre cuvenita înaintare"⁴⁰. Deci după o nouă cunoaștere directă a manuscrisului. În sfârșit, pe 11 martie 1845, rezoluția Secretariatului de Stat, care, pentru precizie, nu se preocupă de eleganța exprimării, arată că

³⁶ ASB, Fond M.C.I.P. Moldova, dosar 207 / 1844, f. 80.

³⁷ *Ibidem*, f. 87.

³⁸ Vezi *Anexe* în Radu Rosetti, *op. cit.*, II, p. 57.

³⁹ *Ibidem*, p. 56.

⁴⁰ *Ibidem*.

"fiindcă după înalta dezlegare s-au luat lămurire că pentru această istorie s-au făcut anafora pentru Înălțimea Sa din partea Epitropiei învățăturilor publice, asupra căreia s-au și însămnat înaltă rezoluție, apoi caieturile recomandate spre țenzurire se vor trimite Epitropiei ca să urmeze potrivit cu înalta rezoluție"⁴¹. În sfârșit, după dezlegarea cenzurii, mult cercetata lucrare a lui Albinet a putut să apară. Nu în întregime însă. În una din cererile sale, el arăta că *Manualul* expune istoria Moldovei "până în zilele prea înălțatului domn Mihail Sturdza"⁴², înștiințarea tipărită fiind mai precisă și mai restrictivă - "până la întronarea Preaînălțatului Domn Mihail Sturdza"⁴³, fiind însă anunțate două tomuri, în 8°. Nu putem ști dacă la cenzură au fost prezentate ambele volume; probabil nu, judecând după raportul între numărul de pagini manuscrise (197) și tipărite (243). Oricum, observăm că N. Mavrocordat adaugă la dezvoltarea titlului doar "de la întemeierea ei"⁴⁴, iar din manual a fost publicat numai tomul I, purtând pe contrapagina de titlu precizarea concludivă "Cu voea țenzurei. Post N. Mavrocordat". Volumul al doilea ar fi ajuns pe un teren mult mai fragil; și Mihail Kogălniceanu preferase, în *Istoria* sa din 1837, nu numai să trateze după întemeierea Principatelor doar istoria Țării Românești, ci și să nu aducă expunerea până la zi, oprindu-se înainte de a pătrunde în dificilul secol al XIX-lea și nemalevenind apoi asupra proiectului inițial. Albinet pare să fi fost mulțumit că a publicat, după o asemenea odisee, prima parte (apărută spre sfârșitul lui 1845, judecând după faptul că a fost anunțată la începutul anului următor)⁴⁵. Nu putem ști ce s-a întâmplat cu tomul al II-lea, nici măcar dacă a fost pregătit pentru cenzură în vederea tipăririi, întrucât pentru necesitățile didactice ar fi trebuit redactat. Atât cât am izbutit să-l cunoaștem, Albinet nu mai pare, după experiența din 1844 - 1845, animat de ambiții publicistice. Se pare că a fost mulțumit cu *Manualul* pe care putea să-l considere drept o adevărată carte de vizită, chiar dacă chirilica ei, elegantă însă, a trebuit să facă loc literelor. Singurul tom, modest, apărut cu o zbatere care, fără cunoașterea epocii, nu ar părea îndreptățită, volumul ne oferă posibilitatea cunoașterii culturii profesionale a

⁴¹ ASB, Fond M.C.I.P. Moldova, dosar 207 / 1844, f. 88.

⁴² Radu Rosetti, *op. cit.*, II, p. 56.

⁴³ "Albina Românească", XVI, 1844, p. 396. *Bibliografie românească*.

⁴⁴ Radu Rosetti, *op. cit.*, II, p. 56.

⁴⁵ "Albina Românească", XVIII, 1846, p. 72. Prețul pe hârtie de tipar 12 lei, pe hârtie velină 15 lei. Anunțat și în "Gazeta de Transilvania", IX, 1846, p. 100.

unui dascăl din Moldova anterioară anului 1848 și, prin el, a înțelegerii altora. Analiza lui conduce la o judecare mai nuanțată, care ni se pare cu atât mai necesară cu cât avem impresia că neglijarea acestei lucrări s-a datorat și unei aprecieri nejustificat de tranșante a lui Radu Rosetti, "o carte cu desăvârșire slabă și plină de greșeli"⁴⁶. Făcută în 1906, într-o epocă a pozitivismului și într-un studiu care s-a bucurat de o largă cunoaștere, această catalogare a îndepărtat probabil de la lectura manualului lui Albinet, un nume care, practic nespunând nimic, mai ales dintr-o vreme când alte nume sunau atât de sonor, nu putea nici astfel să atragă atenția cercetătorilor. Scrierea didactică din 1845 a rămas parcă să ilustreze că adevărul inedit este editatul pe care nimeni nu-l citește. Am putea spune chiar, inversând cumva anticul *habent sua fata libelli*, că sunt cărți care au avut mai mulți cititori înainte de a fi tipărite decât după.

Această din urmă constatare, doar aparent săgalnică, este sugerată nu numai de acest caz, ci și de multe altele. Împreună cu acestea, cel de față poate constitui o invitație la o replică la amintita și interesanta lucrare a lui Radu Rosetti. Chiar pentru perioada la care se referă el, există numeroase informații suplimentare, inedite sau publicate. Cercetarea ar putea fi continuată însă și pentru perioada următoare. Ce-i drept, cu excepția anilor 1944 - 1989, nu a existat o cenzură în sensul strict al cuvântului (și în a doua parte a acestor ani, oficial ea a fost desființată, dar a funcționat sub alte forme, inclusiv a celei mai temute dintre ele, care era autocenzura). Într-un alt mod, ea a putut și poate încă să acționeze; chiar autorului acestor rânduri i-a fost refuzat un material dedicat unui volum omagial Gh. Platon, sub cuvânt că nu este în aceeași manieră cu altele, fără de data aceasta a exista un document (nu-i așa că, într-o altă manieră, *pas de documents, pas d'histoire?*), ceea ce trimite episodul spre genul memorialistic, pe care ne propunem să-l abordăm mai târziu. Or, aici, am dorit să ne referim la un episod care poate fi tratat cu cuvenitul aparat critic.

⁴⁶ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 6. Autorul își manifesta nedumerirea că Postelnicia o numește "o istorie clasică", fără a avea în vedere că ultimul termen nu trebuie luat în sensul "clasic", ci în cel al epocii, de istorie care nu se îndepărtează de la tradiție (gen Asachi), cum se proceda în scrierile romanțate sau în bucățile literare (gen Negruzzi) inspirate de istorie.

**UNE PAGE DE L'HISTOIRE DE LA CENSURE D'IAȘI -
L'EDITION DU MANUEL D'HISTOIRE DE LA MOLDAVIE,
PAR ION ALBINETȚ (1884 - 1885)**

RÉSUMÉ

Introduite avec le Règlement Organique, la censure en Moldavie, tout comme son modèle russe, a été particulièrement attentive vis-à-vis du livre d'histoire. Le cas du manuel d'I. Albinetț est très significatif. L'auteur l'a présenté au Conseil de l'Académie du Prince Michel (où il était professeur) qui a sollicité l'avis du Département de l'Enseignement. A son tour, celui-ci a demandé l'approbation du Ministère de l'Intérieur qui avait un bureau de censure. Le chef de ce bureau, Procopie Florescu, a donné son avis, et le manuel a pu être présenté au Prince Michel Sturdza. Le Prince l'a retourné pour être vérifié de nouveau. Ceci fait, le chef de la censure a précisé pour son ministre qu'il l'avait relu trois fois, et que le manuel ne contient aucun affront à l'adresse des Cours Protectrice et Souveraine. Après une nouvelle lecture faite par le Prince, Procopie Florescu a demandé au Conseil Académique une nouvelle et minutieuse vérification du manuel du point de vue strictement scientifique. Présenté par l'auteur en juin 1844, l'ouvrage a pu paraître seulement vers la fin du 1845.